

УДК 343.121.4

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2024.22.2.6>

Крикун В.В.

*доктор юридичних наук, професор, проректор
Одеського державного університету внутрішніх справ.
E-mail: Krykunviacheslav@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1089-555X*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЗА ФАКТАМИ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД

Постановка проблеми. Встановлення належної доказової бази в ході кримінального провадження за фактами дорожньо-транспортних пригод (далі – ДТП) сприяє встановленню причинно-наслідкового зв'язку між діями водіїв транспортних засобів та іншими учасниками ДТП, факту порушення правил дорожнього руху чи його відсутності, зумовлює правомірне притягнення винуватця кримінального правопорушення до кримінальної відповідальності, сприяє об'єктивному розслідуванню події ДТП. Дослідження практики доказування у кримінальних провадженнях за фактами ДТП сприяє виявленню недоліків у чинному законодавстві, розробці нових методик розслідування ДТП, покращенню роботи правоохоронних органів, вдосконаленню процедур збору, обробки та збереженню доказів, уніфікації підходів до оцінки доказів та прийнятті відповідних рішень у справах за фактами ДТП та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження та публікації у сфері доказування ДТП акцентують увагу на необхідності інтеграції новітніх технологій, удосконалення законодавчої бази, підвищення кваліфікації експертів, комплексного підходу до оцінки моральної та матеріальної шкоди, забезпечення прав учасників ДТП. У своєму дослідженні ми керувалися публіцистичними статтями практикуючих адвокатів та суддів (зокрема, А. Іванова, А. Облетова, О. Шкути), а також узагальненням судової практики в цій сфері.

Мета статті полягає у дослідженні проблемних аспектів доказування у кримінальних провадженнях за фактами дорожньо-транспортних пригод.

Виклад основного матеріалу. Доказами у справах при ДТП є: відомості щодо погодних умов, відомості щодо розташування дорожніх знаків та розмітки, відеозаписи з камер спостереження та відеореєстраторів, відомості щодо розташування та схеми роботи світлофорних об'єктів, відомості щодо проходження технічного огляду транспортного засобу та проведення його ремонту, запити направлені на встановлення особи водія, протокол огляду місця події, фото-таблиці які складаються безпосередньо після скоєння ДТП, схема дорожньо-транспортної пригоди, результати слідчого експерименту, показання очевидців, результати медичного огляду учасників ДТП ін.

Також, сторона як обвинувачення, так і захисту може надати власні докази (наприклад, результати самостійно здійснених відеофіксації та фотофіксації місця події, результати його огляду, результати проведених експертних досліджень, відповіді на запит сторони захисту здійснених в ході надання правової допомоги та ін.). Так, ч. 3 ст 93 Кримінального кодексу України визначає, що «сторона захисту, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, здійснює збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого

самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів» [1]. Окреме значення для доказування в ході кримінального провадження за фактами дорожньо-транспортних пригод має результати таких судових експертиз, як: транспортно-трасологічної, автотехнічної, криміналістичних експертиз (наприклад, експертиза механічного пошкодження одягу), експертизи стану дорожніх умов в місті ДТП, експертизи відео та звукоматеріалів, психологічної експертизи психофізичних характеристик водія та ін. [2].

Значення доказів під час кримінального провадження за фактами ДТП полягає у наступному:

- сприяють реконструюванню ходу подій та встановленню причин ДТП;
- виступають ключовим фактором визначення хто з учасників ДТП несе юридичну відповідальність за її наслідками;
- у прийнятті рішення по справі слідчий, слідчий-суддя, експерт та суддя ґрунтують свої рішення на основі належних доказів;
- докази засвідчують розмір матеріальної та моральної шкоди завданої в результаті ДТП;
- забезпечують умови для належного розслідування ДТП;
- є основою для захисту прав та інтересів потерпілої та обвинуваченої особи та ін.

Для встановлення системи доказів у випадку ДТП проводяться такі слідчі дії як: огляд місця події, допит свідків та потерпілих, огляд транспортних засобів, проведення слідчих експериментів, здійснення тимчасового доступу до речей та документів, призначення комплексної експертизи, здійснення запитів на отримання документів, речей та інформації.

Проблемними аспектами фіксування первинної доказової інформації під час ДТП в ході окремих слідчих дій та заходами їх подолання можуть бути наступне:

1. *Під час огляду місця ДТП.* Серед проблемних аспектів фіксування доказів під час оглядового місця ДТП можна виділити такі, як: неякісна або неповна фіксація місця події, слідів гальмування, уламків транспортних засобів та інших важливих об'єктів, зміна обстановки та місця ДТП до прибуття слідчих, навмисні чи навмисні дії учасників ДТП або свідків щодо зміни розташування об'єктів на місці ДТП, відсутність свідків події або їх небажання давати показання чи упередженість, складні погодні умови та погана видимість під час нічного огляду місця події, стан шоку, стрес учасників ДТП що може вплинути на їх свідчення, необхідність надання негайної медичної допомоги постраждалим особам, недостатньо координація дій між правоохоронними, органами медичними службами та іншими учасниками огляду місця ДТП тощо. Складним питанням залишається залучення до огляду місця ДТП постраждалих осіб та осіб, які набувають статус постраждалого у випадку загибелі членів їх сім'ї, оскільки вони об'єктивно не можуть бути присутні при огляді та фіксації первісних доказів в силу необхідності рятування життя учасників ДТП, їх фізичного та психічного стану після ДТП, або загалом відсутності на місці події [3].

2. *Під час складання схеми ДТП слідчим.* Складним інколи буває визначення місця зіткнення чи наїзду на пішохода, оскільки різні учасники ДТП можуть по-різному вказувати на зауважене місце, або у випадку відсутності учасників ДТП, які можуть дати свідчення місце зіткнення чи наїзду на пішохода визначається представникам правоохоронних органів.

3. *При фіксуванні доказів на місці ДТП.* Доволі часто зустрічаються випадки коли при фіксуванні доказів на місці ДТП слідчим може допускатися помилки визначення ширини проїжджої частини, розміру узбіччя,

відстані до нерухомих орієнтирів, довжини сліду гальмування тощо [3]

4. *Під час взяття показань у водіїв учасників ДТП.* У випадках коли ознаки кримінального порушення у ДТП не є очевидними складно визначити одразу правовий статус водіїв-учасників ДТП. Наприклад, якщо допитати водія-учасника як свідка, а в подальшому в ході кримінального провадження водій отримує статус підозрюваного, то такі свідчення не можуть бути покладені в основу висновку експерта-автомеханіка [3]

5. *Під час визначення пропорції кримінальної відповідальності учасників ДТП.* Встановлення належних доказів сприяє кваліфікації діяння водіїв-учасників ДТП у формі кримінального правопорушення або діяння, яке не містить його ознак, та визначення форми вини кожного із них. При цьому, незалежно від пропорції вини кожного із них і у випадку якщо такі дії носили ознаки кримінального правопорушення, то кримінальна відповідальність настає незалежно від обсягу вини особи. При встановленні доказів для визначення пропорції кримінальної відповідальності учасників ДТП можуть виникати наступні труднощі: заперечення свідчення учасників та свідків, які ускладнюють встановлення об'єктивних обставин події, труднощі в доведення того, які саме дії учасників ДТП стали причиною негативних наслідків, врахування впливу зовнішніх факторів, необхідність проведення спеціальних експертиз та/або надання консультацій спеціалістами, вплив особистих поглядів та емоції учасників кримінального провадження на оцінку ситуації, маніпуляції та затягування процесу з боку учасників події, складнощі у визначенні розміру компенсації за матеріальну та моральну шкоду та ін.

6. *Під час проведення автотехнічних експертиз.* Часто зустрічається випадки коли перелік питань, який ставиться слідчим експерту в межах автотехнічної експертизи є або занадто вузьким, або занадто розширеним, що в подальшому дає змогу піддати сумніву висновки експертизи та заявити клопотання

про проведення додаткових експертиз. Серед складнощів встановлення доказів на основі висновку експерта автотехнічних експертиз також можна визначити наступні: відсутність достатньої кількості об'єктивних даних з місця ДТП, неправильна або неповна фіксація доказів на місці події, значні ушкодження транспортних засобів, які унеможливають точне визначення технічних аспектів аварії, втрата важливих доказів, які містять ключову інформацію для експертизи, недостатній рівень кваліфікації або досвіду експерта, можлива його упередженість або суб'єктивність, недосконалість технічного обладнання та методик проведення автотехнічних експертиз, складність врахування всіх можливих факторів, які могли вплинути на ДТП, висока вартість та тривалий час проведення автотехнічних експертиз, дискредитація результатів експертної оцінки зі сторони учасників події, вплив медіа та громадської думки у випадку резонансних ДТП та ін.

7. *Під час встановлення обсягу моральної шкоди заподіяної ДТП.* Оскільки моральні шкоди є суб'єктивним поняттям та немає чітких критеріїв оцінки складності виникають під час визначення її обсягу, оскільки вона базується на індивідуальних переживаннях, почуттях та психологічних станах постраждалої особи. Також слід зауважити на те, що кожна особа по-різному сприймає та реагує на травматичні події а наслідки моральної шкоди можуть носити довготривалий характер, що ускладнює встановлення об'єктивних критеріїв для оцінки та прогнозування моральної шкоди (наприклад, у формі посттравматичного стресового розладу, тривожних станів, депресії тощо).

8. *Під час проведення огляду водіїв-учасників ДТП.* У матеріалах огляду судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду України визначено, що «огляд водіїв та учасників ДТП є обов'язковим і ця процедура не є слідчою дією в розумінні вимог статей 214 та 223 Кримінально-процесуального кодексу Укра-

їни, а тому немає передбачених законом підстав для визначення цих результатів медичного дослідження недопустимими і такими, що отримані з порушеннями порядку передбаченого законом» [4]. Наприклад, доказами алкогольного, наркотичного чи іншого виду сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції є акт медичного огляду та результати хіміко-токсикологічних досліджень, записи у журналі реєстрації медичних оглядів, висновок щодо результатів медичного огляду. Відповідно до п. 19 розділу III Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів що знижують увагу та швидкість реакції «акт медичного огляду особи складається в одному примірнику, який залишається в закладі охорони здоров'я» [3], тому в якості доказу до суду подається завірена належним чином копія такого акту. Безпідставними на думку Верховного суду є вимога сторони захисту надання в якості доказів порушення порядку встановлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції у водіїв транспортного засобу копії сертифікату відповідності приладу технічного засобу вимірювання рівня етилового спирту (наприклад, Алконт 01 сУ-У) та свідоцтва його перевірки, оскільки, зауважений прилад фіксує показники ступеня сп'яніння, що не може ототожнюватися із поняттям «медичний огляд», який проводиться лікарем з метою фіксації ознак сп'яніння водія транспортного засобу [4].

На нашу думку, з метою подолання зауважених вище недоліків у фіксації доказів під час ДТП слід вжити низку заходів для забезпечення об'єктивності і повноти їх документування, зокрема:

1) залучення експертів криміналістів для професійної фіксації доказів;

2) здійснення якісної та детальної фото- та відеофіксації місця подій, в т.ч. і з використання дронів для зйомки місця події з висоти;

3) детальний опис місця події ,включаючи схеми креслення та план розташування об'єктів і транспортних засобів, в т.ч. внесення всіх знайдених доказів до протоколу з точним зазначенням їх розташування на місці події;

4) залучення належних свідків, які можуть підтвердити обставини події, в т.ч. включення свідчень медичних працівників, які надавали допомогу на місці події або в лікарні;

5) забезпечення належного зберігання фізичних доказів до моменту, коли постраждали або їх представники зможуть ознайомитися з ними, в т.ч. використання сучасних методів консервації доказів для запобігання їх пошкодження чи знищення;

6) залучення адвокатів та юридичних представників постраждалих осіб до участі в огляді місця події та фіксації доказів, в т.ч. представників вторинної правової допомоги;

7) аналіз даних з автомобільних реєстраторів, іншого відео- та фотоехнічного обладнання, наприклад, вуличних камер спостереження;

8) застосування комплексного підходу для встановлення обсягу моральної шкоди, який повинен включати правовий психологічний медичний та соціальні аспекти;

9) використання комп'ютерного моделювання для реконструкції ДТП на основі зібраних доказових даних, в т.ч. використання 3D сканерів для створення тривимірної моделі місця події;

10) налагодження взаємодії з органами які забезпечують функціонування дорожньої інфраструктури для отримання додаткової інформації про стан доріг, розмітку дорожніх знаків в районі ДТП.

Висновки. У кримінальному провадженні за фактами ДТП використовуються різні види доказів за джерелом проходження, характером, типом події, функцією у розслідування, технічними аспектами, місцем походження та часовими параметрами. Значення доказів під

час кримінального провадження за фактами ДТП полягає у наступному: сприяють реконструюванню ходу подій та встановленню причин ДТП, виступають ключовим фактором для визначення юридичної відповідальності учасників ДТП, слугують основою для прийняття рішень слідчим, слідчим-суддею, експертом та суддею, засвідчують розмір матеріальної та моральної шкоди, забезпечують умови для належного розслідування та захисту прав і інтересів потерпілої та обвинуваченої особи. Для встановлення системи доказів у випадку ДТП проводяться такі слідчі дії як: огляд місця події, допит свідків та потерпілих, огляд транспортних засобів, проведення слідчих експериментів, здійснення тимчасового доступу до речей та документів, призначення комплексної експертизи, здійснення запитів на отримання документів, речей та інформації. З метою подолання недоліків

у фіксації доказів під час ДТП слід вжити низку заходів для забезпечення об'єктивності і повноти їх документування, зокрема: залучення експертів криміналістів для професійної фіксації доказів; здійснення якісної та детальної фото- та відеофіксації місця подій, включаючи використання дронів; детальний опис місця події із внесенням всіх знайдених доказів до протоколу; залучення належних свідків, включаючи медичних працівників; забезпечення належного зберігання фізичних доказів; залучення адвокатів та юридичних представників постраждалих осіб; аналіз даних з автомобільних регістраторів та інших відео- і фотофіксувальних пристроїв; застосування комплексного підходу для встановлення обсягу матеріальної та моральної шкоди; використання комп'ютерного моделювання для реконструкції ДТП, включаючи створення тривимірної моделі місця події.

Анотація

У статті здійснено дослідження проблемних аспектів доказування у кримінальних провадженнях за фактами дорожньо-транспортних пригод. Визначено, що у кримінальному провадженні за фактами ДТП використовуються різні види доказів за джерелом проходження, характером, типом події, функцією у розслідування, технічними аспектами, місцем походження та часовими параметрами. Зауважено значення доказів під час кримінального провадження за фактами ДТП, яке полягає у наступному: сприяють реконструюванню ходу подій та встановленню причин ДТП, виступають ключовим фактором для визначення юридичної відповідальності учасників ДТП, слугують основою для прийняття рішень слідчим, слідчим-суддею, експертом та суддею, засвідчують розмір матеріальної та моральної шкоди, забезпечують умови для належного розслідування та захисту прав і інтересів потерпілої та обвинуваченої особи. Підкреслено, що для встановлення системи доказів у випадку ДТП проводяться такі слідчі дії як: огляд місця події, допит свідків та потерпілих, огляд транспортних засобів, проведення слідчих експериментів, здійснення тимчасового доступу до речей та документів, призначення комплексної експертизи, здійснення запитів на отримання документів, речей та інформації. Внесено пропозиції, що з метою подолання недоліків у фіксації доказів під час ДТП слід вжити низку заходів для забезпечення об'єктивності і повноти їх документування, зокрема: залучення експертів криміналістів для професійної фіксації доказів; здійснення якісної та детальної фото- та відеофіксації місця подій, включаючи використання дронів; детальний опис місця події із внесенням всіх знайдених доказів до протоколу; залучення належних свідків, включаючи медичних працівників; забезпечення належного зберігання фізичних доказів; залучення адвокатів та юридичних представників постраждалих осіб; аналіз даних з автомобільних регістраторів та інших відео- і фотофіксувальних пристроїв; застосування комплексного підходу для встановлення обсягу матеріальної та моральної шкоди; використання комп'ютерного моделювання для реконструкції ДТП, включаючи створення тривимірної моделі місця події.

Ключеві слова: докази, доказування, кримінальне провадження за фактами ДТП.

Krykun V.V. Problem aspects of proof in criminal proceedings on the facts of traffic accidents

The article examines the problematic aspects of evidence in criminal proceedings based on the facts of traffic accidents. It was determined that different types of evidence are used in the criminal proceedings based on the facts of the road accident, depending on the source of occurrence, nature, type of event, function in the investigation, technical aspects, place of origin and time parameters. The importance of evidence during criminal proceedings on the facts of a traffic accident is noted, which is as follows: they contribute to the reconstruction of the course of events and the establishment of the causes of the traffic accident, they act as a key factor in determining the legal responsibility of the participants in the traffic accident, they serve as the basis for decision-making by the investigator, investigator-judge, expert and judge, certify the amount of material and moral damage, provide conditions for proper investigation and protection of the rights and interests of the victim and accused person. It is emphasized that in order to establish a system of evidence in the event of a road accident, the following investigative actions are carried out: inspection of the scene of the incident, questioning of witnesses and victims, inspection of vehicles, conducting investigative experiments, providing temporary access to things and documents, appointing a comprehensive examination, making requests for obtaining documents, things and information. Proposals were made that in order to overcome shortcomings in the recording of evidence during road accidents, a number of measures should be taken to ensure the objectivity and completeness of their documentation, in particular: involvement of forensic experts for professional recording of evidence; implementation of high-quality and detailed photo and video recording of the event location, including the use of drones; a detailed description of the scene of the incident with the inclusion of all found evidence in the protocol; involvement of appropriate witnesses, including medical professionals; ensuring proper storage of physical evidence; involvement of lawyers and legal representatives of the affected persons; analysis of data from car recorders and other video and photo recording devices; application of a comprehensive approach to determine the amount of material and moral damage; the use of computer modeling for the reconstruction of road accidents, including the creation of a three-dimensional model of the scene of the accident.

Key words: evidence, proof, criminal proceedings based on the facts of a road accident.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. від 12.04.2012 р. № 651-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1092> (дата звернення: 07.04.24)
2. Облетов А. Докази у справах про ДТП в кримінальному процесі. *HAS*. URL: <https://www.hsa.org.ua/lectors/obletov-artem/articles/dokazi-u-spravah-pro-dtp-v-kriminalnomu-procesi-advokat-artem-obletov> (дата звернення: 14.04.24)
3. Іванов А.П. Кримінальні справи про ДТП: окремі аспекти. *Протокол. Юридичний інтернет ресурс*. URL: https://protocol.ua/ua/kriminalni_spravi_pro_dtp_okremi_aspekti/ (дата звернення: 13.04.24)
4. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/sud_pract/Oglyad_KKS_09_2022_1.pdf (дата звернення: 11.04.24)
5. Інструкції про порядок виявлення дії в транспортних засобах ознак алкогольного наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів що знижують увагу та швидкість реакції: Наказ МВС України, МОН України від 09.11.2015 р. № 1452/735 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1413-15#Text> (дата звернення: 05.04.24)
6. Богатирьов І.Г., Богатирьова О.І., Грицаєнко Л.Р., Богатирьов А.І., Меленко О.І., Миронюк О.І., Пузирьов М.С., Томаш Л.В., Швець О.В., Шкута О.О. Актуальні проблеми юридичної відповідальності : навчальний посібник. за заг. ред. І.Г. Богатирьова. Київ: Дакор, 2016. 212 с.
7. Пам'ятка випускникові 2022 року зі складання окремих процесуальних документів у кримінальному провадженні / Розроб. Галунько В.М., Дмитренко Н.А., Іванюк Н.Р., Новікова М.М., Савельєва І.В., Соловей О.М., Устюжанінова О.Т., Шкута О.О., Херсон, Одеса: Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ, 2022. 12 с.